FK

FOCUSKAART MUTISME

INTERVENTIEGEBIED

- ☐ Plannen en organiseren
- ☐ Gedragsevaluatie

VAARDIGHEDEN

Ze hebben meestal vele kwaliteiten. Ze hebben verschillende interesses en hobby's. Ze houden van samen spelen en ze doen graag actief mee aan de klasactiviteiten, behalve die waarbij ze moeten spreken. Ze hebben vaak voldoende leerresultaten.

BEGRIJPEN

ACHTERGROND

Kinderen met extreme praatangst spreken niet en zwijgen voortdurend in bepaalde sociale situaties zoals de school. En toch zijn het (vaak) thuis vlotte praters. Verlegenheid is iets anders, kinderen kijken de kat uit de boom, maar ze gaan na verloop van tijd mee doen en mee praten. Kinderen met selectief mutisme blijven zwijgen, ook als ze gewend zijn aan de situaties en de nieuwe mensen. Selectief mutisme is een angststoornis. 7 op 1000 kinderen willen en kunnen praten, maar ze durven het niet. Het begint meestal tussen het derde en vijfde levensjaar, vaak bij de schoolstart. Meertalige kinderen vertonen vaker praatangst dan eentalige kinderen. Het is een erkende angststoornis.

KENMERKEN

- *Het kind spreekt consequent niet in bepaalde sociale situaties waarin het wel verwacht wordt te spreken.*
- *Het kind kan en wil wel praten in situaties waar het zich op het gemak voelt. Het kind spreekt de taal dus voldoende!*
- *Het kind zwijgt een maand of langer in bepaalde situaties, voor tweetalige kinderen langer dan 6 maanden.*
- *Het kind wordt belemmerd in zijn ontwikkeling op schoof of in een andere omgeving met andere kinderen of volwassenen.*

HARDNEKKIGHEID • RESISTENTIE • ERNST – ATTRIBUTIES

De onderliggende angst is bij deze kinderen dikwijls niet zichtbaar. Hun zwijgen is dan moeilijk te begrijpen. Hun gedrag wordt soms foutief geïnterpreteerd als koppig. Ze praten soms tegen kinderen, maar niet tegen volwassenen. Soms praten ze met onbekenden, maar niet tegen bekenden. Regelmatig kunnen ze non-verbaal communiceren door ja-nee te knikken, aan te wijzen, te schrijven, te typen of tekenen. Soms is de angst wel zichtbaar. Deze kinderen durven dan amper kijken, ze bevriezen en durven niet bewegen. Het selectief zwijgen wordt veroorzaakt door "gedachten" over fouten maken of kritiek krijgen, en over de hoge prestaties die ze willen behalen. Het kind is vaak angstig dat iemand hem/haar ziet of hoort praten. Het kind vermijdt het praten. Door deze vermijdingsreactie vergroot

FK

FOCUSKAART
MUTISME

zijn/haar spreekangst. Het is gemakkelijker deze gewoonte te behouden dan opnieuw te leren praten. Ze zijn bang voor de reactie van anderen als ze opnieuw gaan spreken.
De volgende stappen worden met het CLB gezet. Om deze kinderen een juiste behandeling te kunnen geven is er onderzoek nodig. Het diagnostisch onderzoek gebeurt bij voorkeur door een multidisciplinair team o.l.v. een kinderpsychiater. Selectief mutisme kan jaren bestaan en het gaat zelden vanzelf over. Wanneer kinderen voor hun tiende jaar behandeld worden, is de kans op succes groter. De behandeling is een combinatie van cognitieve gedragstherapie met het kind en ouderbegeleiding.

INSTRUCTIE

 Stem je tempo af en/of geef extra tijd.
 Verwoord steeds wat je aan (visuele) leerstof aanbiedt. Let op de instructietaal (zeg niet teveel tegelijk). Ga steeds na of de leerling een verbale uitleg begrepen hebben. Gebruik geen dubbelzinnige taal (geen spreekwoorden, geen figuurlijke taal). Leg met woorden nog eens uit wat een tekening voor andere leerlingen duidelijk zou moeten maken. Geef complete instructies (leg alles goed uit), leer deeltaken/deelhandelingen analyseren en laat hierbij voortdurend verwoorden (hoe en waarom). Toon voldoende voor en demonstreer terwijl je verwoordt wat je doet.
 De communicatie ondersteunen. Het is niet erg als het kind nog niets durft te zeggen tegen anderen. Stimuleer het kind om dan op een andere manier te communiceren zoals zwaaien, knikken of aanwijzen.
 Voer eenvoudige (tijdelijke) aanpassingen in: Ja-nee-vragen kan de leerling beantwoorden door te knikken. Soms lukt ‘lippen’, aanwijzen of het antwoord schrijven. Een klasgenoot tegen wie het kind wel praat, kan boodschapper spelen. Ook pictogrammen helpen bij het communiceren.
 Zoek een rustig moment om met het kind te praten, bijvoorbeeld als alle andere kinderen de klas uit zijn.
 Vraag het kind in overleg met de ouders iets van thuis mee te brengen om te laten zien. Kies een rustig moment uit en stel er wat vragen over. Als het kind nog niet durft te antwoorden, stel dan gesloten vragen zodat het enkel ja of nee moet knikken.
 Geef het kind een opdrachtje om samen met een vriendje of vriendinnetje te doen. Wijs ze een rustige plek toe en loop af en toe eens langs. Zeg iets positiefs over wat ze doen, maar stel nog geen vragen. Loop er later nog eens langs. Als het kind met het vriendje durft praten, kan je eventueel ook een vraag stellen.

 Leg zeker geen druk op het kind of eis niet dat het kind zal spreken. Als leerkracht praat je gewoon met het kind zoals tegen andere kinderen. Stel dat het kind met selectief mutisme toch iets zegt, trek daar niet de aandacht op en doe gewoon verder met het gesprek.
 Laat tijdens een gesprek geen lange stiltes hangen. De spanning wordt dan te groot. Geef het kind kans om iets te zeggen, maar vul de stiltes zelf op.
 Beloon iedere poging om te communiceren -verbaal of niet-verbaal- met een compliment, aandacht of met een smiley.
 Gebruik humor om het kind spontaan iets te laten zeggen. Daag het kind uit om bijvoorbeeld te zeggen dat iets niet klopt en kijk hoe het reageert.

TAAK

 Formuleer duidelijke doelen omtrent wat moet zeker door deze leerling gekend zijn dit schooljaar? Differentieer in de doelen (spreken).
 Bereid nieuwe situaties goed voor en leg stap per stap uit wat er gaat gebeuren. Laat het kind niet als eerste iets doen, maar laat het eerst kijken naar andere kinderen.
 Stel geen eisen waaraan het kind niet aan kan voldoen. Zoek naar alternatieven. Durft het bijvoorbeeld niet dansen, laat het kind dan een mooie tekening maken over dansen.
 Zet de leerling zo weinig mogelijk onder druk. Blijf de leerling op een normale, warme manier betrekken bij de klas. Win vertrouwen en toon interesse voor de hobby's, de huisdieren, het favoriete speelgoed.
 Laat ze taakjes doen die geen gesprek vereisen.
 Zet kleine stapjes en heb geduld. Selectief mutisme overwinnen is een lang proces. Leg de lat niet te hoog voor jezelf en het kind. Het aflezen van een voorbereid en neergeschreven antwoord op fluistertoon kan een eerste succesje zijn. Op een voorspelbaar moment een rekenuitkomst durven zeggen een tweede.
 Het moeilijkst bij een taak is in het middelpunt van de belangstelling staan of een creatief antwoord moeten formuleren. Dispenseer hier.
 Groepswerk vraagt extra aandacht. Het is belangrijk dat je als leraar de groepssamenstelling mee bepaalt omdat een leerling met selectief mutisme soms niet gekozen wordt. Laat het ook toe dat de jongere zijn deel mag uitschrijven.
 Wie heel angstig is, mag daarvoor apart zitten.
 Het schoolleven pas je best aan voor een kind met selectief mutisme. Deze aanpassing gebeurt best open en in overleg met het kind. Hoe kan je dat doen? Niet-verbale communicatie aanmoedigen, bijvoorbeeld aanwijzen, ja en nee-knikken, schrijven, tekenen…nadenken over de plaats die men het kind in de klas geeft, bijvoorbeeld vooraan in de buurt van leerkracht en naast iemand die ze vertrouwen.

 Compenseren: de leerling toelaten hulpmiddelen te gebruiken die het mogelijk maken te communiceren en te tonen wat hij/zij geleerd heeft, bijvoorbeeld pictogrammen, audio- of video-opnames van spreekopdrachten, pictogrammen gebruiken voor sommige basisbehoeften zoals naar het toilet gaan, pijn hebben, zich droevig voelen of gepest worden audio-visuele middelen gebruiken, zoals iPad, fototoestel, gsm…
 Laat de leerling toe op een non-verbale manier te tonen hoe zij/hij de leerstof heeft eigen gemaakt, bijvoorbeeld een tekening of geschreven tekst in plaats van een spreekbeurt, geef een leerling de extra tijd of voorbereiding die hij/zij nodig heeft als zij/hij door angst geblokkeerd is

FEEDBACK

Plannen en organiseren
 Controleer of de agenda juist werd ingevuld.
 Geef aan welke boeken, schriften en werkmateriaal nodig is bij huistaken en lessen.
Gedragsevaluatie
 Ook in de school kan actief geoefend worden om de praatangst te overwinnen. Een vertrouwenspersoon van het kind kan samen met het kind en de leerkracht oefenen om spelenderwijs en stapje voor stapje te leren praten. (denk aan stepstones, kidskills).
 Laat ook zien waar het kind goed in is. Complimenteer elke zelfstandigheid en gebruik de momenten dat het kind jou of een ander kind met iets kan helpen.

STURING

 Accentueer wat de leerling wel goed kennen en kunnen en relativeer de zwakke punten van de leerling. Maak gebruik van de sterke kanten van de leerling. Zet de gescoorde resultaten voor spreken of groepswerk niet op het rapport indien ze zwak zijn.
 Kies vooraf opdrachten die de leerling aankan, zodat het zelfbeeld voor rekenen toeneemt door succeservaringen.
 Wees gevoelig voor signalen die erop wijzen dat de leerling extra hulp nodig heeft. De kans bestaat immers dat er een grote drempel is om hulp te vragen (verbaal, maar ook non-verbaal)
 Mondelinge opdrachten kan de leerling thuis opnemen. Nadien is het onderhandelen geblazen: mogen de klasgenoten het ook zien of horen, komt de leerling er zelf bij, staat de leraar op de gang met de deur open zodat hij kan meeluisteren?

FK

FOCUSKAART
MUTISME

 Het ligt niet aan jou. Voel je niet persoonlijk afgewezen als een leerling niet tegen je praat. Hij is meestal niet bang van jou als persoon, maar gewoon bang om te spreken. Denk niet dat hij jou niet moet hebben. Bekijk het kind niet als iemand die je uitdaagt, maar wel als iemand die bang is.

SPECIFIEK

 Informeer de klas. Dat kan tijdens een klasgesprek, samen met de zorgcoördinator of zorgleraar. Wat kunnen klasgenoten doen? Hoe reageren ze als de leerling met selectief mutisme begint te praten? Neutrale reacties of kleine complimentjes werken het best. Te veel gejuich en een stortvloed aan vragen, kunnen het kind terug doen toeklappen. Wees ook alert voor pestgedrag. Overleg dit eerst met de ouders!
 Het gedrag van een verlegen kind valt natuurlijk op en andere kinderen zullen er vragen over stellen. Leg het uit als iets gewoons: het ene kind durft niet zwemmen, het andere kind is bang van spinnen en sommige kinderen durven niet goed praten. Leg ook uit dat wat je nu niet durft, dat je dat na een tijdje misschien wel durft. Probeer te voorkomen dat andere kinderen al te veel gaan helpen of moederen.
 Dispenseren: overweeg (MDL) de leerling vrij te stellen van onderdelen van het leerprogramma en te vervangen door gelijkwaardige doelen en activiteiten die haalbaar zijn.
 Kinderen met selectief mutisme zijn heel gespannen voor die start. Zorg dat het kind met minstens één vriend in de klas zit. Een klasbezoek met de nieuwe leraar vóór de eerste schooldag kan rust brengen. Voorbereiden met ouders!
 Let er steeds extra op dat het kind met selectief mutisme niet in een sociaal isolement terecht komt of het mikpunt wordt van spot en plagerij. Tijdens de speeltijd kan de leerkracht observeren of het kind kan samen spelen met andere kinderen.